

LOVCI U HRVATSKOJ KAO SOCIJALNO-GEOGRAFSKA SKUPINA I NJIHOVE DEMOSOCIJALNE KARAKTERISTIKE

HUNTERS IN CROATIA AS A SOCIO-GEOGRAPHIC GROUP AND THEIR SOCIO-DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

Dane PEJNOVIĆ¹, Krešimir KRAPINEC², Maja SLAMAR³

SAŽETAK: U radu su prikazani rezultati istraživanja lovaca u Hrvatskoj kao socijalno-geografske skupine i njihovih demosocijalnih značajki. U okviru toga pobliže su razmotreni kriteriji izdvajanja lovaca kao socijalno-geografske skupine, kretanje broja lovaca u Hrvatskoj 1962–2001. i njihov razmještaj po županijama 2001., lovno-geografski i lovno-demografski intenzitet na razini županija, te temeljne demogeografske i socijalne karakteristike hrvatskih lovaca 2007. godine. Metodološki pristup temelji se na prostornoj analizi i sintezi relevantnih indikatora, odnosno anketnim istraživanjem prikupljenih podataka o demografskim i socijalnim obilježjima. Anketom su obuhvaćena 2.132 lovca iz 44 lovačke udruge iz gotovo svih hrvatskih županija. Rezultati pokazuju sljedeće: 1. lovci u Hrvatskoj predstavljaju razmjerno brojnu (više od 50.000 članova) socijalnu skupinu s jasno izraženim značajkama socijalno-geografske grupe, koju u recentnom razdoblju karakterizira brzi porast broja članova; 2. najvećim brojem lovaca na razini županija ističe se Istarska, a najmanjim Varaždinska županija, najveći lovno-geografski intenzitet karakterizira Međimursku, a najmanji Virovitičko-podravsku županiju, dok se najvećim lovno-demografskim intenzitetom izdvaja Ličko-senjska, a najmanjim, poslije Grada Zagreba, Varaždinska županija. Ličko-senjska županija bilježi i najveći koeficijent iskorištenosti lovno-demografskog potencijala među hrvatskim županijama, a najmanji, poslije Grada Zagreba, Varaždinska županija; 3. glavni nositelji lovne aktivnosti u Hrvatskoj su muškarci u dobi između 45 i 65 godina, s težištem na dobnoj skupini 50–54 godine, prosječne starosti 49 godina, od kojih većina ima srednju stručnu spremu i u radnom su odnosu, a pretežno žive u ruralnim područjima. Za razdoblje 2001–2007. utvrđen je blagi, ali postojan i statistički signifikantan rast broja lovaca ($r = 0,66$; $p < 0,05$). Najveća povezanost dobivena je između odnosa lovaca prema broju stanovnika te gustoći naseljenosti ($r = 0,93$; $p < 0,05$), odnosno prosječnom broju stanovnika po naselju ($r = 0,90$; $p < 0,05$). Ovo nedvojbeno pokazuje kako udio lovaca u stanovništvu signifikantno pada, što je koncentracija stanovnika po jedinici površine veća. Tako je 2001. godine odnos lovaca prema ukupnom stanovništvu bio 1:117, da bi 2007. ovaj odnos bio 1:73 stanovnika, odnosno prema tome se nalazimo na sredini ljestvice europskih zemalja.

Ključne riječi: lovac, lovište, Hrvatska, socijalno-geografska skupina, županije, lovno-geografski intenzitet, lovno-demografski intenzitet, koeficijent iskorištenosti lovno-demografskog potencijala, demografske karakteristike, socijalne karakteristike

¹ Prof. dr. Dane Pejnović, Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Geografski odsjek, Marulićev trg 19, 10 000 Zagreb, e-mail: dapejno@geog.pmf.hr

² Doc. dr. sc. Krešimir Krapinec, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za zaštitu šuma i lovno gospodarenje, PP 422, Zagreb, e-mail: krapinec@sumfak.hr

³ Maja Slamar, prof. geografije i povijesti, e-mail: maja.slamar@gmail.com

UVOD – Introduction

Prema podacima Hrvatskog lovačkog saveza, u Hrvatskoj je 2007. godine registrirano 50.688 lovaca, što čini 1,14 % od ukupnog broja njezinih stanovnika. Unatoč relativno malom broju i zastupljenosti u ukupnom stanovništvu, zbog svoje funkcionalne posebnosti oni tvore jasno izdvojenu socijalnu skupinu koja je, zbog svojih prostornih učinaka, istovremeno i socijalno-geografska grupa.

Prema Pinet (1995) do sada je objavljeno mnogo znanstvenih radova s područja lovstva. Oni se uglavnom bave ekologijom divljači, odnosno divljih životinja, međutim, vrlo je malo znanstvenih istraživanja koja se bave sociološkim i ekonomskim zakonitostima glede samih lovaca. Stoga je literatura s kojom bi se podaci u ovom radu usporedili vrlo oskudna.

Značenje lova kao aktivnosti i lovaca kao njezina nositelja s vremenom je doživjelo osjetnu transformaciju – od nekadašnje egzistencijalne potrebe, preko razonode samo za privilegirane slojeve društva, do današnjeg lova kao oblika aktivne rekreacije. U tom smislu, lov je danas moguće tretirati kao oblik aktivnosti u sklopu funkcije “ponašanje u slobodno vrijeme”. Ta funkcija jedna je od pet osnovnih funkcija ljudskog izražavanja opstojanja, aktivnosti i djelovanja koja su imanentna svim društvenim slojevima, prostorno i vremenski su mjerljiva, mogu se statistički obuhvatiti i djeluju na prostor. To su stanovanje i život u zajednici, rad, opskrba, obrazovanje i ponašanje u slobodno vrijeme (Ruppert i sur., 1981.).

Sličnu preobrazbu doživjela je i funkcija “ponašanje u slobodno vrijeme”. S razvojem društva i gospodarstva, u modernom industrijskom i uslužnom društvu, funkcija rada postupno je gubila na važnosti u životu pojedinaca i društva, a njezino je mjesto sve više zauzimala funkcija “ponašanje u slobodno vrijeme”. U svom razvoju prešla je put od jednostavne funkcije “odmarati se”, do razgrnate funkcije zadovoljavanja potreba urbaniziranog društva za iskorištavanjem slobodnog vremena. Po svom prostornom utjecaju, izraženom u funkcionalnoj diverzifikaciji i razvoju odgovarajućih struktura koje su sastavni dio kulturnog pejzaža, ona je danas gotovo jednako značajna kao i funkcija “raditi”.

Istaknuto mjesto u okviru korištenja slobodnog vremena ima i funkcija rekreacije, kao potreba urbaniziranog društva za uspostavljanjem radne sposobnosti. Pod tim pojmom približe se podrazumijeva obnavljanje psihofizičkih snaga, pretežito uz pomoć odmora i razonode na aktivan ili pasivan način. Aktivan oblik rekreacije okuplja određen broj ljudi s jednakim načinom korištenja slobodnog vremena, ali zahtijeva određen prostor i

infrastrukturu za odvijanje aktivnosti – na taj način nastaje prostorni oblik organizacije pojedine aktivnosti.

Svaka takva socijalna skupina čija aktivnost sadrži neku prostorno-oblikovnu komponentu, odnosno na bilo koji način sudjeluje u oblikovanju prostora po svom je karakteru socijalno-geografska skupina. U literaturi se, ovisno o obliku uvjetne homogenosti, izdvajaju različiti tipovi socijalno-geografskih skupina; od onih koje povezuje isti/sličan način života, preko istog/sličnog načina ponašanja do akcijsko-prostornih skupina (Ruppert i sur., 1981). Zajedničko im je prostorno relevantno djelovanje koje, preko vrednovanja prostornih resursa, dovodi do nastanka odgovarajućih struktura, odnosno “s prostorom sraslih sustava”, koji kontinuirano mijenjaju značajke i vrijednost prostora. Lovci zadovoljavaju kriterij za socijalno-geografsku skupinu s obzirom na sva tri kriterija uvjetne homogenosti, kao i po naznačenom prostornom utjecaju.

S obzirom da je geoprostor sa svojim resursima podložan stalnom vrednovanju ljudskim motivacijama, način njegova vrednovanja uvelike je determiniran i demografskim obilježjima pojedinih socijalno-geografskih skupina. To se ne odnosi samo na promjenu broja njegovih pripadnika, već i strukturalna i dinamička obilježja skupine. Kad je riječ o prostornim organizacijskim oblicima, posebno značenje imaju dobna i obrazovna struktura odnosne skupine.

Kako demografska obilježja lovaca, kao posebne socijalno-geografske skupine, u Hrvatskoj do sada nisu istraživana, temeljni je cilj ovog rada istražiti okvirne socio-demografske značajke lovaca u Hrvatskoj. U okviru toga približe će biti obrazložene determinante lovaca kao socijalno-geografske skupine, kretanje njihova broja 1962–2006, broj i udio lovaca po županijama 2001. godine, te najrelevantnija socio-demografska obilježja promatrane skupine, s težištem na dobnoj, ekonomskoj i obrazovnoj strukturi.

Na osnovi prethodnog poznavanja lovstva i lovaca, čemu je pomogla i *insajderska* uloga suautorice ovog članka⁴, moguće je postaviti sljedeće radne hipoteze:

1. lovci u Hrvatskoj predstavljaju jasno izdvojenu skupinu s izrazitim obilježjima socijalno-geografske grupe;
2. prostorna distribucija lovaca u visokoj mjeri korelira sa stupnjem ruralnosti županija;
3. u biološkom (dobno-spolnom) sastavu hrvatskih lovaca prevladavaju muškarci starijih podskupina srednje životne dobi;
4. u ekonomskoj strukturi hrvatskih lovaca prevladavaju radno aktivni, a u obrazovnoj oni sa srednjom stručnom spremom.

Izložene hipoteze bit će provjerene kroz istraživački postupak, a rezultati izloženi u završnom dijelu rada.

⁴ Suautorica članka – Maja Slamar registrirana je lovkinja; lovački ispit položila je 2001. godine, a aktivna je članica lovačkog društva “Šljuka” – Lasinja, u Karlovačkoj županiji.

METODE RADA – Work methods

Prvi dio istraživanja odnosi se na otkrivanju zakonitosti koje utječu na brojnost lovaca na nekom području. U tu su svrhu uzeti podaci (broj lovaca, popis stanovništva 2001. godine, struktura stanovništva s obzirom na stručnu spremu, broj stanovnika po naselju) iz statističkih godišnjaka (službene stranice Državnog zavoda za statistiku – www.dzs.hr). Načinjena je korelacija između odnosa lovaca prema ukupnom broju stanovnika, koeficijenta iskorištenosti lovnogeografskog potencijala, te broja lovaca na 100 km² u odnosu na gustoću naseljenosti, površinu županija, te veličinsku i obrazovnu strukturu naselja.

Podaci su obrađeni u programskom paketu Statistica 7.1.

Demografska obilježja hrvatskih lovaca kao specifične socijalno-geografske skupine dobivena su na temelju anketnog istraživanja provedenog u lovačkim udrugama na razini Hrvatske. Anketnim upitnikom nastojalo se obuhvatiti nešto više od 10 % lovačke populacije ravnomjerno raspoređene po svim županijama, odnosno županijskim lovačkim savezima. Lovačke udruge unutar pojedinog županijskog saveza birane su metodom slučajnog uzorka tako da se unutar pojedine županije anketom obuhvati 250–300 lovaca. Zbog težnje da se osigura reprezentativnost rezultata istraživanja, anketiranje je

dogovoreno sa 77 ili 9 % lovačkih udruga, pri čemu je trebalo obuhvatiti 6.174 lovca, odnosno 12 % od ukupnog broja registriranih lovaca u Hrvatskoj.

Istraživanje je provedeno od 4. studenog (kada je po svim lovačkim udrugama započeo skupni lov) do 2. prosinca 2007. godine, pri čemu su anketni upitnici dijeljeni prisutnim članovima/lovcima na ispunjavanje u pet skupnih lovova. Anketiranjem su obuhvaćeni lovci iz svih županija, izuzev Karlovačke i Dubrovačko-neretvanske županije, čiji se lovački savezi nisu uključili u suradnju, te Vukovarsko-srijemske županije čije se lovne udruge nisu odazvale anketiranju. Anketni upitnik ispunila su 2.132 lovca iz 44 lovačke udruge, što je 35 % od očekivanog broja lovaca i 57 % od predviđenih lovačkih udruga. Manji broj anketiranih od predviđenih ispitanika posljedica je objektivnih (nesudjelovanje pojedinih lovaca u svih pet skupnih lovova) i subjektivnih slabosti (neispunjavanje anketnih upitnika od strane određenog broja lovaca).

Unatoč manjem broju obuhvaćenih ispitanika (4,2 % od ukupnog broja registriranih lovaca u Hrvatskoj) rezultati ankete signifikantni su za ciljeve istraživanja ovog rada i dobra su osnova za uopćavanje zaključnih postavki o demografskim i ostalim relevantnim karakteristikama hrvatskih lovaca.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA – Results of research and discussion

Lovci kao specifična socijalno-geografska skupina – *Hunters as a specific socio-geographical group*

Sukladno naznačenim odrednicama u uvodnom dijelu rada, lovci predstavljaju specifičnu socijalno-geografsku skupinu po tome što ih karakterizira sličan način ponašanja u lovištu kao akcijskom prostoru, što se posljedično odražava u odgovarajućim prostornim organizacijskim oblicima, procesima i strukturama.

Određenost sličnim načinom ponašanja

Lov kao oblik aktivne rekreacije vezan je uz oružje i streljivo, te takvu opremu koja može biti izvor ozbiljnog ozljeđivanja. Zbog toga je lovna aktivnost, za razliku od ostalih oblika rekreacije, popraćena brojnim zakonskim odredbama, sadržanima u Zakonu o lovstvu (Anon., 2005) i Zakonu o oružju (Anon., 2007a), odnosno normirana *lovačkim kodeksom* ponašanja. Pripadnost ovoj specifičnoj skupini zahtijeva određenu psihofizičku sposobnost pojedinca te stjecanje određenog znanja putem lovačkog ispita prije samog početka bavljenja navedenom aktivnošću. Postoje i određena nepisana pravila ponašanja i lovački običaji, kao npr. način odijevanja (odjeća u zelenoj i smeđoj boji), davanje počasti divljači, lovačko krštenje, ponašanje na pogrebu umrlog lovca i sl. Određena vrsta divljači određuje način lova (pojedinačni i skupni lov) i način ponašanja pojedinca u lovu. Za razliku od ostalih oblika rekreacije, koje čovjek bira prema vlastitoj volji

i potrebi te se bavi njome kontinuirano ili povremeno kroz kraće ili dulje razdoblje, više-manje uvijek na isti način, lovna aktivnost obuhvaća niz aktivnosti koje su karakteristične za određeno razdoblje lovne godine, ciklički se izmjenjuju i provode u određenom periodu, a uvjetovane su biološkim ritmom pojedine vrste divljači – vremenom parenja, trajanjem bređosti kod ženki i odhranjivanja mladunčadi, te sazrijevanjem rogovlja kod mužjaka. U vrijeme donošenja mladunčadi, kao i u vrijeme sazrijevanja rogovlja lov se ne provodi, već je zamijenjen drugim aktivnostima poput obnove ili gradnje novih lovnogospodarskih i lovnotehničkih objekata i sadnjom te održavanjem remiza. Biti članom lovačke udruge podrazumijeva određeni način ponašanja – zahtijeva novčane i radne obveze koje se manifestiraju neposredno u prostoru lovišta, a posredno na divljači kroz njihovu brojnost, dobno-spolnu i trofejnu strukturu.

Određenost akcijskim prostorom

Kao aktivni oblik rekreacije, lov ima specifičan zahtjev za prostorom – to je prostor koji uključuje površine pod šumom, poljoprivrednim kulturama, šikare, kame njare i vodotoke, odnosno površine koje su staništa divljači. Akcijski prostor svakog pojedinog lovca, odnosno lovačke skupine, jasno je definiran. Naime, da bi se mogao aktivno baviti lovom, lovac nakon položenog lo-

vačkog ispita prethodno mora platiti uslugu lova određenom lovozakupniku ili postati članom neke lovačke udruge. Kao član lovačke udruge, uz godišnju članarinu i radne obveze unutar lovišta dobiva pravo na odstrel određenog broja i vrsta divljači koje obitavaju u nekom lovištu. Teritorij Hrvatske podijeljen je na 1.060 lovišta, od kojih je 315 državnih, 745 zajedničkih (Izvor: Ministarstvo regionalnog razvoja šumarstva i vodnoga gospodarstva, 01. travnja 2010.), a predstavljaju akcijske prostore za 841 lovačku udruhu i 37 pojedinačnih lovozakupnika.

Određenost prostornim učincima

Za razliku od ostalih oblika aktivne rekreacije, lov razmjerno neznatno utječe na transformaciju prostora. Činjenica da su bogatstvo divljači i uspješnost lova ovisni upravo o minimalnom antropogenom utjecaju unutar

staništa, lovci nastoje minimalno utjecati na fizionomiju prostora i stupanj njegove kultivacije. Prostorni učinci te socijalno-geografske skupine ponajprije se očituju u lovnogospodarskim i lovnotehničkim objektima te remizama. Specifičnost je lovne infrastrukture da se nastoji maksimalno uklopiti u prirodni krajobraz, što se očituje u pomnom izboru lokaliteta za postavljanje lovnogospodarskih i lovnotehničkih objekata te kroz biranje materijala od kojih se grade. Utjecaj lovaca na prostor očituje se i kroz unošenje alohtonih vrsta i podizanjem uzgajališta za pojedine vrste, što može dovesti do pretjeranog uništavanja biljnog pokrova, ugrožavanja postojećih poljoprivrednih kultura, te ugrožavanja nekih autohtonih vrsta divljači i drugih životinja kroz pojavu novog oblika predatorstva ili kompeticije (B o l t o n i sur., 1997).

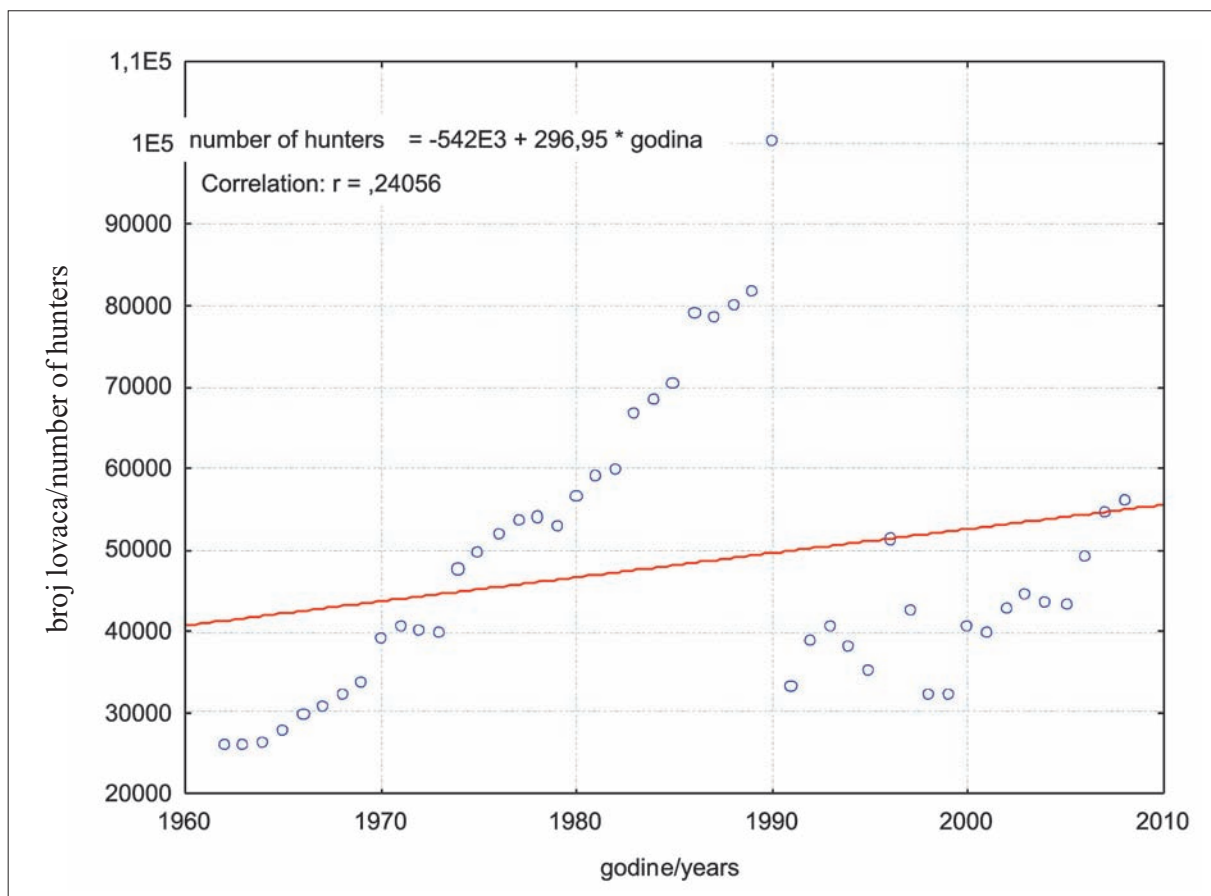
Kretanje broja lovaca u Hrvatskoj 1962–2006. i lovno-geografski intenzitet županija 2001.

Trends in the number of hunters in Croatia 1962.–2006. and hunting-geographical intensity by counties in 2001

Kretanje broja lovaca u Hrvatskoj 1962–2006.

Polazeći od raspoloživih podataka, kretanje broja lovaca na razini Hrvatske moguće je pratiti od početka 1960-ih godina (Grafikon 1). Ako se trend promatra generalno tada nema statistički značajnog kretanja. Međutim, mogu se izdvojiti tri razdoblja različite dinamike

broja pripadnika promatrane skupine: prvo, 1962–1990. s više-manje kontinuiranim i statistički značajnim povećanjem broja lovaca ($r = 0,977$; $p < 0,05$), drugo, 1991–2000., u odnosu na prvo razdoblje obilježeno osjetnim padom i kolebanjem njihova broja okvirno između 30 000 i 40 000, te treće, 2001–2007. s blagim, ali

Grafikon 1. Kretanje broja lovaca u Hrvatskoj 1962–2006.

Figure 1 Trends in the number of hunters in Croatia 1962–2006

Izvor: Državni zavod za statistiku

postojanim i statistički signifikantnim rastom broja lovaca ($r = 0,66$; $p < 0,05$).

U tridesetogodišnjem razdoblju, od početka 1960-ih do početka 1990-ih godina, broj lovaca prosječno se godišnje povećavao za 2.655 člana, odnosno po stopi 10,2 %, da bi 1990. godine dosegao broj od 100.409 registriranih lovaca. Otuda proizlazi da je u prosjeku jedan lovac dolazio na svakih 48 stanovnika (prema popisu iz ožujka 1991.), što je 2,3 puta više od prosjeka za 2001. (kada jedan lovac dolazi na svakih 112 stanovnika). Tako velik broj lovaca početkom 1990-ih godina posljedica je enormnog povećanja njihove brojnosti samo u razdoblju 1989–1990., gotovo za petinu (18,58 %), što je očito povezano sa zaoštavanjem političko-sigurnosne situacije, pa i priprema za rat koji je potom uslijedio.

Već 1991. uslijedio je drastičan pad (od 67 %), tako da se broj lovaca smanjuje na 1/3 njihova broja iz 1990. (33.211 lovaca). Temeljni razlog ovakvog pada ratna su zbivanja u Hrvatskoj, pri čemu je 52,9 % lovišta bilo izloženo ratnim operacijama, od čega ih je 30 % okupirano, a 20 % se nalazilo u zoni sukoba (Raguž i sur., 1993). Tome valja dodati i ratnim zbivanjima uzrokovano nefunkcioniranje lovačkih udruga koje su gospodarile lovištima. Naime, za odnosnu lovnogospodarsku godinu prikupljeni su podaci, uključujući i oni o broju lovaca, za samo 55 % općina koje su pokrivala 47,1 % površine lovišta u Hrvatskoj.

Uz ratno, iskazano kolebanje broja lovaca i u poratnom razdoblju, do 2000. godine, rezultat je neredovite dostave statističkih podataka iz područja lovne djelatnosti od strane lovačkih udruga, odnosno jedinica lokalne samouprave, koje su po zakonu to bile dužne napraviti. Validnost podataka o broju lovaca povećava se boljim reguliranjem rada upravnih službi, nakon 2000. godine.

U recentnom vremenu broj lovaca u Hrvatskoj u stalnom je porastu. Samo u razdoblju 2001.–2007. ukupno je porastao za 10.916, odnosno 27,5 %, što je prosječni godišnji porast od 1.819 lovaca, odnosno 4,6 %.

Broj lovaca i lovno-geografski intenzitet po županijama 2001. godine

Prostorni razmještaj lovaca rezultat je interferencije više čimbenika, od prirodno-geografskih obilježja (reljefne dinamike, klimatsko-ekoloških obilježja, stupnja pošumljenosti itd.), preko gustoće naseljenosti, razine društveno-ekonomskog razvoja, stupnja urbanizacije/ruralnosti, funkcionalne usmjerenosti prostora, do mjesta i uloge lovačke tradicije u regionalnom sustavu vrijednosti.

Kao rezultanta prostorno različite kombinacije navedenih čimbenika, Hrvatsku karakterizira izrazita neravnomyernost u prostornom razmještaju lovaca. U prilog tomu svjedoči broj lovaca po županijama, pri čemu u Istarskoj i Ličko-senjskoj broj pripadnika odnosne sku-

pine nadmašuje više od 3.000 članova, dok se u Virovitičko-podravskoj i Varaždinskoj županiji kreće između skromnih 500 i 700 članova, a raspon u broju lovaca između članstvom najmalobrojnije – Virovitičko-podravske županije – i one s najvećim brojem članova – Istarske, kreće u omjeru 1 : 6,2 (Tablica 1).

Činjenica da se gotovo četvrtina od ukupnog broja hrvatskih lovaca nalazi u samo tri županije – Istarskoj, Primorsko-goranskoj i Splitsko-dalmatinskoj – ima jako uporište u prostornoj strukturi i funkcionalnoj usmjerenosti tih dijelova Hrvatske, iako je kod svake od njih u pitanju drukčija ponderiranost. Tako se u Istri posljednjih desetljeća lov razvija kao sve važnija selektivna vrsta turizma, u Primorsko-goranskoj županiji predisponiran je bogatom i raznovrsnom resursnom osnovom (ponajprije, Gorski kotar, ali i kvarnerski otoci), dok je u Splitsko-dalmatinskoj županiji velik broj lovaca posljedica njezine površine (druga po veličini hrvatska županija), velikog udjela morfološki rašlanjenih krških terena i rijetko naseljene ruralne periferije (Dalmatinska zagora). S druge pak strane, najmanjim brojem lovaca ističu se Virovitičko-podravsko, Varaždinska i Dubrovačko-neretvanska županija u kojima se preklapa više ograničavajućih čimbenika za razvoj lovne aktivnosti, od visoke gustoće naseljenosti (Varaždinska), preko visokog udjela agrarno kultiviranog zemljišta u strukturi površina i zaostajanja u društveno-gospodarskom razvoju Hrvatske (Virovitičko-podravsko), do nepovoljne prostorne konfiguracije i prevladavajuće usmjerenosti na različite selektivne oblike urbanog turizma (Dubrovačko-neretvanska županija).

S geografskog stajališta temeljno značenje ima proučavanje prostornih razlika u lovnom intenzitetu, kako lovno-geografskom (broj lovaca na jediničnu površinu), tako i lovno-demografskom intenzitetu (broj lovaca na 1.000 stanovnika). Iz prvog se iščitavaju razlike u stupnju lovne opterećenosti, a posredno i prostorni učinci lovne aktivnosti, a iz drugoga značenje lova u vrijednosnom sustavu, odnosno socijalno-ekonomskoj strukturi društvenih zajednica pojedinih županija.

Komparativna analiza na razini županija pokazuje da najveći lovno-geografski intenzitet karakterizira Međimursku županiju, koja bilježi za 2,7 puta veći prostorni intenzitet od prosjeka Hrvatske, zatim Grad Zagreb i Istru. Nasuprot tomu, najmanjim intenzitetom izdvajaju se Virovitičko-podravsko županija, koja u podjednakom omjeru zaostaje za prosjekom države, zatim Ličko-senjska i Zadarska županija. Iskazana polarizacija rezultanta je razlika u gustoći naseljenosti, ali i općoj razini društveno-gospodarske razvijenosti navedenih županija.

S druge pak strane, najvećim lovno-demografskim intenzitetom izdvaja se Ličko-senjska županija, više nego trostruko većim od prosjeka Hrvatske, nakon koje slijede Šibensko-kninska i Karlovačka županija. Visok

Tablica 1. Broj lovaca te lovno-geografski i lovno-demografski intenzitet po županijama Hrvatske 2001. godine
 Table 1 Number of hunters, hunting-geographic and hunting-demographic intensity by counties in Croatia in 2001

Prostorna jedinica (Hrvatska, županije)/ <i>Spatial unit (Croatia, counties)</i>	Broj lovaca 2001./ <i>Number of hunters in 2001</i>	Lovno-geografski intenzitet (broj lovaca/ 100 km ² površine)/ <i>Hunting-geographic intensity (no. of hunters/100 km²)</i>	Lovno-demografski intenzitet (broj lovaca/ 1 000 stanovnika)/ <i>Hunting-demographic intensity (no. of hunters/1,000 inhabitants)</i>	Udio lovaca u populaciji (1 lovac:broj stanovnika)/ <i>Ratio of hunters to general population (no. of persons per hunter)</i>
Hrvatska/ <i>Croatia</i>	37 931	67,4	8,6	1:117
I – Zagrebačka	1 541	50,1	5,0	1:201
II – Krapinsko-zagorska	1 344	109,3	9,4	1:106
III – Sisačko-moslavačka	2 843	63,9	5,3	1:65
IV – Karlovačka	2 464	68,0	17,4	1:58
V – Varaždinska	703	55,8	3,8	1:263
VI – Koprivničko-križevačka	1 065	61,4	8,6	1:117
VII – Bjelovarsko-bilogorska	1 719	65,2	12,9	1:77
VIII – Primorsko-goranska	3 005	83,7	9,8	1:102
IX – Ličko-senjska	1 495	27,9	27,9	1:36
X – Virovitičko-podravska	521	25,8	5,6	1:179
XI – Požeško-slavonska	1 179	64,7	13,7	1:73
XII – Brodsko-posavska	2 122	104,7	12,0	1:83
XIII – Zadarska	1 046	28,7	6,5	1:155
XIV – Osječko-baranjska	2 736	65,9	8,3	1:121
XV – Šibensko-kninska	2 038	68,1	18,1	1:55
XVI – Vukovarsko-srijemska	2 407	98,3	11,8	1:85
XVII – Splitsko-dalmatinska	2 960	65,4	6,4	1:157
XVIII – Istarska	3 246	115,4	15,7	1:64
XIX – Dubrovačko-neretvanska	994	55,8	8,1	1:124
XX – Međimurska	1 353	185,3	11,4	1:88
XXI – Grad Zagreb	1 150	179,7	1,5	1:678

Izvor: Obrazac LOV-11, Statistički ljetopis RH 2001., Državni zavod za statistiku, 2002.

Source: Form LOV-11, Statistical Yearbook 2001, Central bureau of statistic, 2002

lovno-demografski intenzitet ponajprije je posljedica prevladavajućih ruralnih karakteristika u navedenim županijama. Tako u Ličko-senjskoj ruralna područja zapremaju 100 % površine, u Karlovačkoj 49,6 %, a u Šibensko-kninskoj županiji 46,0 % ukupne površine. Tome treba dodati i razmjerno istaknuto mjesto oružja u sustavu vrijednosti stanovništva tradicionalnih regija u sastavu tih triju jedinica regionalne samouprave. Za razliku od toga, najmanji lovno-demografski intenzitet karakterizira dijelove Središnje Hrvatske, Grad Zagreb, Varaždinsku, Zagrebačku i Sisačko-moslavačku županiju. Takvo njihovo obilježje posljedica je kumulativnog utjecaja više čimbenika, među kojima temeljno značenje imaju razmjerno velik broj stanovnika i viši stupanj urbaniziranosti. Pritom postoji osjetna razlika između Grada Zagreba (100 % urbanog stanovništva) i ostalih, naglašenije ruralnih, županija, s visokim udjelom ruralnih područja u ukupnoj površini (od 49,0 % u Zagrebačkoj, preko 59,6 % u Sisačko-moslavačkoj, do 65,6 % ruralnih područja u Varaždinskoj županiji).

Heberlein i sur. (2002) dobili su signifikantnu ovisnost koja ukazuje da udio ruralne populacije znatnije utječe na povećanje udjela lovaca u stanovništvu nego udio šumskog zemljišta.

S obzirom da u lovu, kao specifičnoj aktivnosti s oružjem, mogu sudjelovati samo punoljetne osobe, pobližu sliku o lovno-demografskom intenzitetu i potencijalu pruža odnos između efektivnog broja lovaca i broja punoljetnih stanovnika određenog prostora. Komparativna analiza na razini županija pokazuje da na tisuću potencijalnih lovaca u Hrvatskoj dolazi 10,8 efektivnih lovaca. Pritom postoje osjetne razlike među županijama, pri čemu se najvećim koeficijentom lovno-demografske iskorištenosti ponovo izdvajaju Ličko-senjska, zatim Šibensko-kninska i Karlovačka županija, a najmanjim Grad Zagreb, te Varaždinska i Zagrebačka županija (Tablica 1).

Ovakva raspodjela koeficijenta iskorištenosti lovno-demografskog potencijala odgovara općim zakonitostima lovne aktivnosti. Slična istraživanja prove-

Tablica 2. Koeficijenti korelacije (r) između pojedinih parametara vezanih uz brojnost lovaca i demografskih parametara u Republici Hrvatskoj. Statistički značajna povezanost ($p < 0,05$) tiskana je crvenom bojom
 Table 2. Coefficients of correlation (r) between individual parameters linked to the number of hunters and demographic parameters in the Republic of Croatia (statistically significant link / $p < 0.05$ / indicated in red)

R.B.	Parametri/Parameters	Odnos lovaca prema populaciji/ Ratio of hunters to general population (no. of persons per hunter)	Koeficijent iskorištenosti lovno-demografskog potencijala (broj efektivnih na 1 000 potencijalnih lovaca)/ Coefficient of use of hunting - demographic potential (no. of active per 1,000 potential hunters)	Lovno-geografski intenzitet (broj lovaca/ 100 km ² površine) Hunting-geographic intensity (no. of hunters/100 km ²)
1.	Naseljenost (stan./km ²)/ Population density (persons/km ²)	0,93	-0,45	0,62
2.	Odnos lovaca prema populaciji/ Ratio of hunters to general population	1,00	-0,66	0,39
3.	Koeficijent iskorištenosti lovno-demografskog potencijala/ Coefficient of use of hunting - demographic potential	-0,66	1,00	-0,17
4.	Prosječan broj stanovnika po naselju/ average number of citizens per settlement	0,90	-0,41	0,58
5.	Udio površina pod naseljima (%) / Share of territory in settlements (%)	0,87	-0,49	0,63
6.	Postotak stanovništva starog 15 i više godina sa završenim fakultetom/ Share of pop. aged 15 and over with completed higher education	0,76	-0,43	0,39
7.	Udio muškog stanovništva u dobnoj razredu starih od 20 do 34 godine / Share of males in 20-34 age bracket	-0,70	0,60	-0,45
8.	Udio muškaraca u ukupnom stanovništvu/ Share of males in total population	-0,65	0,40	-0,34

dena u drugim zemljama pokazuju da je bavljenje lovom u uskoj vezi s određenim geografskim čimbenicima – podrijetlo većine lovaca vezano je uz ruralne sredine, a zamijećena je i većinska pripadnost starijim dobnim skupinama (Kelly i Warnick, 1999). Također, kod većine lovaca prisutna je tradicija lova u obitelji iz kojih lovci potječu (Duda i Young, 1996.). Stedman i Heberlein (2001) pronašli su kako je

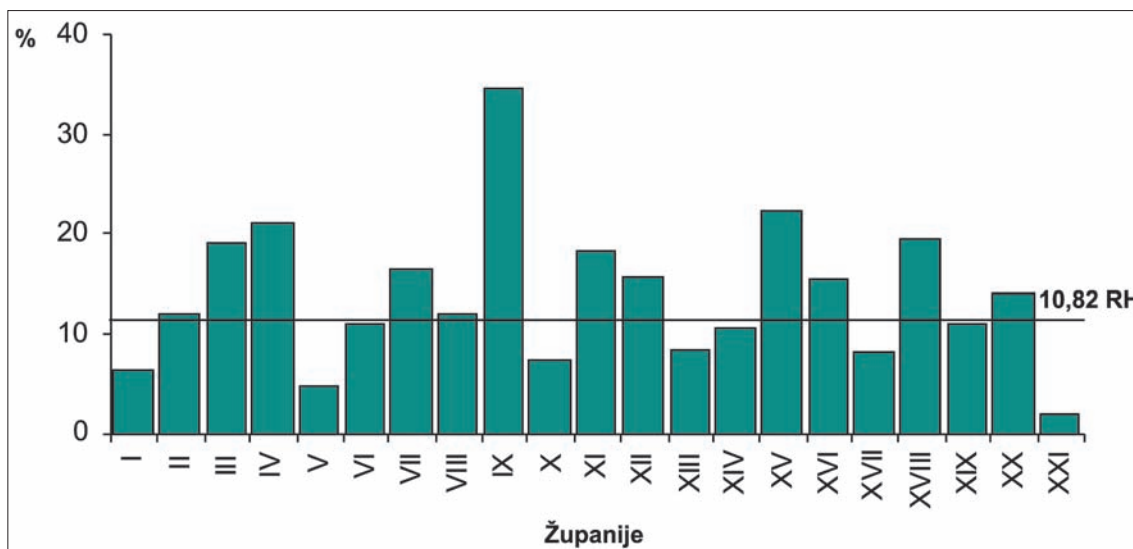
za lovce uobičajeno da su muškog spola, da im je otac bio lovac te da su odrasli u ruralnoj sredini. Prema njihovim istraživanjima 81 % lovaca u SAD-u, muškog je spola, odrasli su u ruralnoj sredini, otac im je bio lovac, te su barem jednom u životu aktivno sudjelovali u lovu. Isti autori navode da se lov održao i u suvremenim zajednicama, međutim, ovaj je proces jako pod utjecajem geografije i spola.

To potkrjepljuju i prethodno izloženi podaci prema kojima većina stanovništva u županijama s najvećim koeficijentom lovno-demografske iskorištenosti živi u izrazito ruralnim (Ličko-senjska), odnosno pretežito ruralnim područjima (Šibensko-kninska i Karlovačka županija). Također, riječ je o županijama s najvećim udjelom starih (>65 godina) u ukupnom stanovništvu (Ličko-senjska županija 36,9 %, Karlovačka i Šibensko-kninska županija 30,7 %), odnosno najvišom prosječnom dobi (Ličko-senjska županija 43,1 godine, Karlovačka 42,0 i Šibensko-kninska 41,1 godina) među hrvatskim županijama 2001. godine (Nejašmić, 2008). Rezultati ankete među lovačkim udrugama pokazuju da su upravo starije dobne skupine glavni nositelji lovne aktivnosti u Hrvatskoj, dok anketirane lovačke udruge iz istih županija pokazuju da se 41–67 % lovaca bavi lovom zbog tradicije u obitelji, a 45–61 % njih ima u užoj obitelji još nekog od članova – lovca.

Za razliku od Hrvatske te zemalja Europske unije, nacionalna anketa lovaca i ribolovaca u SAD-u pokazala je kako najviše lovaca ima u dobnom razredu od 16 do 17 godina, dok sa starošću udio lovaca u ukupnom broju lovaca pada. Osim toga, lovstvom se u SAD-u bave ljudi s višim primanjima (U.S.F.W.S., 1997).

S druge pak strane, županije s najmanjim koeficijentom iskorištenosti lovno-demografskog potencijala

nalaze se pod izrazitim utjecajem razvijenijih gradskih središta, kako makroregionalnih (Grad Zagreb i Zagrebačka županija), tako i regionalnih (Varaždinska, pa i Sisačko-moslavačka županija). Ponajprije Zagreb, a potom Varaždin i Sisak, žarišta su širenja modernizacijskih procesa koji dovode do kompleksne preobrazbe njihove uže (periurbani pojas) i šire okolice (urbana periferija). Najneposredniji izraz takve preobrazbe širenje je procesa urbanizacije, odnosno usvajanje gradskog načina života. Širenje urbanizacije i s njom povezanog sustava vrijednosti posljedično odražava se i u načinu provođenja slobodnog vremena, a povezano s tim i promjeni odnosa u prirodi. Relativno značenje lova kao aktivne rekreacije pritom slabi na račun afirmacije drugih prostorno relevantnih aktivnosti. Koliko je i kakvo značenje gradova kao nositelja takvih promjena vidljivo je iz podatka da su glavna središnja naselja u pet od šest županija s najnižim koeficijentom lovno-demografske iskorištenosti u Hrvatskoj makroregionalna ili regionalna središta (Slika 2). Iznimka je Virovitičko-podravska županija u kojoj glavno središnje naselje – Virovitica (16.000 stan. 2001.) zadovoljava kriterij tek za subregionalno središte, pa je ispodprosječan broj efektivnih na tisuću potencijalnih lovaca u tom dijelu Hrvatske očigledno rezultat naglašenijeg utjecaja drugih čimbenika.

Grafikon 2. Udio efektivnih na 1 000 potencijalnih lovaca po županijama Hrvatske 2001. godine. Županije: I – Zagrebačka, II – Krapinsko-zagorska, III – Sisačko-moslavačka, IV – Karlovačka, V – Varaždinska, VI – Koprivničko-križevačka, VII – Bjelovarsko, VIII – Primorsko-goranska, IX – Ličko-senjska, X – Virovitičko-podravska, XI – Požeško-slavonska, XII – Brodsko-posavska, XIII – Zadarska, XIV – Osječko-baranjska, XV – Šibensko-kninska, XVI – Vukovarsko-srijemska, XVII – Splitsko-dalmatinska, XVIII – Istarska, XIX – Dubrovačko-neretvanska, XX – Međimurska, XXI – Grad Zagreb.

Figure 2 Share of active per 1,000 potential hunters by counties in Croatia in 2001

Izvor: Statistički ljetopis RH, 2002., DZS, Zagreb.

Source: Republic of Croatia Statistical Annual, 2002, Zagreb: National Statistics Bureau.

Prema podacima Europske lovačke federacije (FACE) odnos lovaca prema broju stanovnika u kolo-vozu 2007. godine (<http://www.face.eu>) u europskim

zemljama kreće se od 1:12 (Irska) do 1:626 (Belgija). Hrvatska se prema toj statistici nalazi na 13 mjestu (od 36 zemalja). Naime, u njoj se odnos lovaca u ukupnom

stanovništvu od 2001. do danas smanjio s 1:117 na odnos 1:73. Prema spomenutim podacima iz kolovoza 2007. godine, ispred Hrvatske su: Irska (1:12), Cipar (1:15), Finska (1:17), Norveška (1:21), Malta (1:27), Švedska (1:31), Grčka (1:37), Portugal (1:43), Španjolska (1:44), Francuska (1:47), Bugarska (1:66) i Austrija

(1:70). Dakle, vidljivo je da ovaj odnos varira neovisno o razvijenosti neke zemlje, odnosno da svakako ubuduće treba istražiti više parametara kako bi se dobio bolji uvid u zakonitosti koje ukazuju na udio lovaca i regrutiranje novih članova-lovaca diljem svijeta.

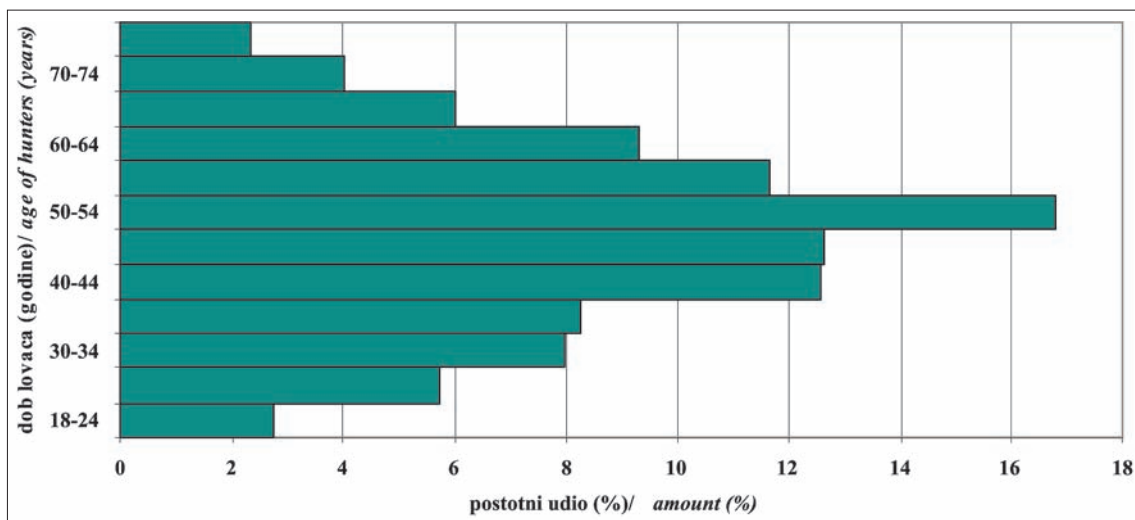
Demosocijalne karakteristike hrvatskih lovaca – *Socio-demographic characteristics of Croatian hunters*

Temeljne demogeografske značajke hrvatskih lovaca 2007. godine

Temeljne demogeografske značajke lovaca kao socijalno-geografske skupine dobivene su metodom anketiranja na istraživačkom uzorku od 2.132 lovca u lovačkim udrugama diljem Hrvatske. U okviru toga pobliže su razmotreni biološki (dobno-spolni) sastav, stručna sprema, radni status i mjesto stanovanja hrvatskih lovaca.

Uz kretanje i prostorne distribucije lovaca po županijama, sa stajališta programiranja i planiranja lovne aktivnosti važno je preciznije poznavati i dobni sastav

hrvatskih lovaca. Provedena analiza pokazuje da je prosječna starost lovaca u Hrvatskoj 49 godina. Glavni nositelji lovne aktivnosti lovci su između 40. i 65. godine života. Najveći broj lovaca nalazi se u dobnoj skupini 50–54 godine, a najmanji u skupinama 18–24, odnosno 75 i više. Naglo opadanje udjela lovaca u dobnim skupinama ispod 40 godina s jedne i 55 godina s druge strane moguće je objasniti manjom zainteresiranošću mlađih, a fiziološkim ograničenjem starijih dobnih skupina za taj specifičan način terenske aktivnosti (Grafikon 3).

Grafikon 3. Dobni sastav anketiranih lovaca Hrvatske 2007. godine.

Figure 3 Age structure of surveyed hunters in Croatia in 2007

Source: Survey questionnaire (2007)

Uz dob, biološku strukturu dopunjuju i pokazatelji spolnog sastava ispitanika. Provedeno istraživanje potvrđuje dobro poznatu činjenicu da je lov aktivnost uglavnom vezana uz mušku populaciju.

Heberlein i sur. (2002) nisu našli signifikantnu ovisnost između udjela lovaca u stanovništvu i udjela muškog stanovništva u populaciji. Iako su spomenuti autori Hrvatsku svrstali u zemlje s većim udjelom muškog stanovništva, taj je udio unutar europskog prosjeka (udio ukupnog muškog stanovništva u Hrvatskoj iznosi 48,13 %; izvor: <http://www.dzs.hr>). Usporedbe radi, prosječan udio muškog stanovništva u SAD-u i EU iznosi 49 %, a kreće se od 47 do 53 %). Međutim, vrlo visoka negativna korelacija između udjela muškog stanovništva u stanovništvu starosti od 20 do 34 godine i odnosa lovaca prema stanovništvu govori $r = 0,70$; $p < 0,05$; Tabli-

ca 2), kako je udio lovaca signifikantno niži u krajevima gdje je udio mladog muškog stanovništva veći. Ovo definitivno nameće potrebu dubljih socioloških istraživanja kako bi se dobili razlozi ovakve pojave.

Što se tiče obrazovne strukture, više od dvije trećine hrvatskih lovaca imaju srednju stručnu spremu, uz koju su relativno značajno zastupljeni i oni sa višom/visokom stručnom spremom. To što je dobivena negativna korelacija između udjela lovaca i udjela stanovništva s visokom stručnom spremom ne znači da su lovci uglavnom ljudi niže stručne spreme. Naime, postoje zanimanja visoko obrazovanih stručnjaka kojima je lov i lovstvo dio struke kojom se bave (šumari, agronomi i veterinari). Poznato je da su stručnjaci navedenih profila uglavnom stanovnici ili djelatnici ruralnih područja, odnosno manjih gradova.

Sudionici ove specifične socijalno-geografske skupine pretežno se regrutiraju iz radno aktivnog stanovništva (više od 70 % su u radnom odnosu), a nešto više od četvrtine iz redova umirovljenika.

Najveća povezanost (Tablica 2) dobivena je između odnosa lovaca prema broju stanovnika te gustoći naseljenosti ($r = 0,93$; $p < 0,05$), odnosno prosječnom broju stanovnika po naselju ($r = 0,90$; $p < 0,05$). Ovo nedvojbeno pokazuje kako udio lovaca u stanovništvu signifikantno pada što je koncentracija stanovnika po jedinici površine veća.

U radu nije dobivena statistički značajna povezanost između udjela šumskih površina i odnosa lovaca prema

ukupnom broju stanovnika u županiji ($r = -0,23$), koeficijentu iskorištenosti lovno-demografskog potencijala ($r = 0,29$) i lovno-geografskom intenzitetu ($r = -0,37$). Međutim, dobivena je dosta visoka povezanost između odnosa lovaca prema ukupnom stanovništvu i udjela površina pod naseljima ($r = 0,87$; $p < 0,05$).

S obzirom na mjesto stanovanja, natpolovičan udio hrvatskih lovaca živi u jedinicama lokalne samouprave ispod 10.000 stanovnika, a više od dvije trećine u jedinicama lokalne/područne samouprave ispod 20.000 stanovnika (Tablica 3).

To je dodatna potvrda da je većina hrvatskih lovaca mjestom stanovanja pretežno vezana uz izrazito i prete-

Tablica 3. Potencijalni broj lovaca i koeficijent iskorištenosti lovno-demografskog potencijala u županijama Hrvatske 2001. godine

Table 3 Potential number of hunters and coefficient of use of hunting-demographic potential in Croatia's counties in 2001

Prostorna jedinica/ <i>Spatial unit</i>	Broj lovaca 2001./ <i>No. of hunters in 2001</i>	Potencijalni broj lovaca (> 18 godina)/ <i>Potential no. of hunters (> 18 years of age)</i>	Koeficijent iskorištenosti lovno- demografskog potencijala (broj efektivnih na 1 000 potencijalnih lovaca)/ <i>Coefficient of use of hunting-demographic potential (no. of active per 1,000 potential hunters)</i>
Hrvatska/ <i>Croatia</i>	37 931	3 505 533	10,8
I – Zagrebačka	1 541	243 314	6,3
II – Krapinsko-zagorska	1 344	112 597	11,9
III – Sisačko-moslavačka	2 843	148 385	19,2
IV – Karlovačka	2 464	116 003	21,2
V – Varaždinska	703	145 350	4,8
VI – Koprivničko-križevačka	1 065	98 346	10,8
VII – Bjelovarsko-bilogorska	1 719	104 882	16,4
VIII – Primorsko-goranska	3 005	250 976	12,0
IX – Ličko-senjska	1 495	43 468	34,3
X – Virovitičko-podravska	521	72 476	7,2
XI – Požeško-slavonska	1 179	65 219	18,1
XII – Brodsko-posavska	2 122	134 421	15,8
XIII – Zadarska	1 046	126 057	8,3
XIV – Osječko-baranjska	2 736	257 923	10,6
XV – Šibensko-kninska	2 038	89 655	22,7
XVI – Vukovarsko-srijemska	2 407	156 592	15,4
XVII – Splitsko-dalmatinska	2 960	358 703	8,3
XVIII – Istarska	3 246	167 009	19,4
XIX – Dubrovačko-neretvanska	994	91 296	10,8
XX – Međimurska	1 353	95 404	14,2
XXI – Grad Zagreb	1 150	627 277	1,8

Izvor: Obrazac LOV-11, Statistički ljetopis RH 2001., Državni zavod za statistiku, 2002.

Source: Form LOV-11, Statistical Yearbook 2001, Central bureau of statistic, 2002

žno ruralna područja. U svakom slučaju riječ je o slabije naseljenim područjima izvan morfološki definiranih gradskih aglomeracija makroregionalnih i regionalnih središta, različitih funkcionalnih i fizioloških karakteristika. Zajedničko im je obilježje da su u njihovoj prostornoj strukturi u znatnijoj mjeri za-

stupljene šumske i poljoprivredne površine, a u kulturnom pejzažu dominiraju seoska naselja (više ili manje zahvaćena urbanom preobrazbom), mali gradovi, subregionalni centri i "industrijalizirane" ruralne zone.

Slično našim podacima, Heberlein i sur., (2002), iako nisu dobili egzaktnu povezanost, smatraju da je lo-

vačka kultura slabija u većim gradovima. Naime, pretstavljaju kako je ljudima iz urbanih sredina teže locirati i otputovati na neka lovačka odredišta.

Geografski je također relevantno da značajan broj lovaca, gotovo petina od ukupnog broja ispitanika, živi u jedinicama lokalne/područne samouprave s više od 40.000 stanovnika. Za razliku od ruralnih područja,

gdje je naglašenija orijentacija na lov ponajprije uzrokovana postojanjem odgovarajuće resursne osnove, razmjerno značajan broj “gradskih” lovaca posljedica je potrebe gradskog stanovništva za rekreacijom u prirodi, ali i, u pravilu, većih materijalnih mogućnosti za bavljenjem ovom razmjerno skupom aktivnošću.

Temeljne socijalne značajke hrvatskih lovaca i vrijednosni stavovi o lovnoj aktivnosti 2007. godine

Fundamental social features of Croatian hunters and attitudes on hunting activities in 2007

Izložene demogeografske karakteristike potkrjepljuju i odgovarajuće socijalne značajke hrvatskih lovaca, odnosno vrijednosni stavovi lovaca i članova njihovih obitelji o lovnoj aktivnosti. Provedeno istraživanje pokazuje da se natpolovičan broj lovaca za taj oblik rekreacije odlučio već u dvadesetim godinama života, pre-

težno kao rezultat osobne potrebe za rekreacijom u prirodi, da ih gotovo dvije trećine sudjeluje u više od polovice od ukupnog broja lovova tijekom lovne godine te da u četiri petine slučajeva obitelj ispitanika ima pozitivan stav prema lovnoj aktivnosti (Tablica 4).

Tablica 4. Temeljna demogeografska obilježja lovaca – ispitanika 2007. godine

Table 4 Basic demographic features of hunters/respondents and attitudes on hunting activities in 2007

Dobni sastav/Age structure													
Dobne skupine/ Age groups	18-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	>75	
%	2,72	5,72	7,97	8,26	12,57	12,66	16,80	11,63	9,29	6,00	4,03	2,35	
Spolni sastav/Sex structure													
Spol/ Sex	Muškarci/ Men						Žene/ Women						
%	99,53						0,47						
Obrazovni sastav													
Školska sprema/ Level of completed education	Bez škole/None		NSS/Primary school			SSS/Secondary school			VŠS,VSS/ College, University				
%	1,96		12,84			68,46			16,74				
Ekonomski sastav/Economic structure													
Status	Učenci, studenti/ Pupils, students			Zaposleni/ Employed			Nezaposleni/ Unemployed			Umirovljenici/ Retired			
%	0,66			71,76			0,47			27,11			
Mjesto stanovanja/Place of residence													
Broj stanovnika jedinice lokalne ili područne samouprave/ Population of local or regional governmental unit	<2.000		2.000-5.000		5.000-10.000		10.000-20.000		20.000-30.000		30.000-40.000		>40.000
%	9,64		27,00		20,30		14,52		6,04		4,28		18,22

Izvor: Anketni upitnik (2007)

Source: Survey questionnaire (2007)

Podrobnija analiza pokazuje da je na motivaciju za polaganje lovačkog ispita u znatnoj mjeri utjecalo postojanje lovne tradicije u užoj obitelji, pri čemu su se lovom uglavnom bavili muški članovi, najčešće otac, sin ili brat (samo je 1,7 % ispitanika navelo kćer kao drugog člana – lovca u obitelji). Apsolutna dominacija muškaraca u toj eminentno terenskoj aktivnosti korespondira s rezultatima sličnih istraživanja koji pokazuju da veći

broj muškaraca, za razliku od žena, pokazuje sklonost za provođenjem odmora u ruralnim sredinama (Birch, 1979). Tome odgovara i podatak da najizrazitiji negativan stav prema lovnoj aktivnosti imaju upravo supruge/djevojke ispitanika. No, kao glavne otegotne okolnosti za aktivnije bavljenje lovom većina ispitanika navodi obveze radnog mjesta, u smislu nedostatka vremena, i razmjerno visoke financijske troškove lova.

Tablica 5. Temeljne socijalne karakteristike lovaca-ispitanika i vrijednosni stavovi o lovnoj aktivnosti 2007. godine
Table 5

Polaganje lovačkog ispita (odabir lova kao oblika rekreacije)	godine života					
	20-e 60,55 %	30-e 25,55 %	40-e 10,97 %	50-e 2,37 %	60-e 0,56 %	
Prisutnost lovne aktivnosti kod drugih članova uže obitelji	da – 39,10 %				ne – 60,90 %	
	sin 30,69	otac 39,91	brat 22,75	ostali 6,65		
Interes za polaganjem lovačkog ispita u bliskoj budućnosti kod članova uže obitelji	da – 19,29 %					ne – 80,71 %
	sin 80,00	unuk 8,8	kći 6,4	brat 2,4	žena 1,6	
Glavni razlozi odabira lova kao oblika rekreacije (ispitanici su mogli zaokružiti više odgovora)	osobna potreba za rekreacijom u prirodi					71,30 %
	tradicija u obitelji					31,61 %
	trend u društvu – nagovor prijatelja ispitanika					16,70 %
	mogućnost posjedovanja lovačkog oružja					5,82 %
	položen lovački ispit u sklopu obrazovanja					5,82 %
	ostali razlozi					7,76 %
Sudjelovanje u lovu kroz lovnu godinu	više od polovice ukupnog broja lovova			manje od polovice ukupnog broja lovova		
	67,23 %			32,77 %		
Glavne otegotne okolnosti aktivnijeg bavljenja lovom (ispitanici su mogli zaokružiti više odgovora)	obveze radnog mjesta					25,23 %
	financijski troškovi lova					20,27 %
	obiteljske obveze					17,36 %
	nedovoljna vlastita zainteresiranost					8,63 %
Stav obitelji ispitanika prema lovnoj aktivnosti kao obliku rekreacije (prema procjeni ispitanika)	pozitivan		negativan		bez izraženog stava	
	80,34 %		4,06 %		15,60 %	
Negativan stav prema lovnoj aktivnosti	supruga / djevojka					60,46 %
	djeca					23,26 %
	roditelji					13,95 %
	suprug / dečko					2,33 %

Izvor: Anketni upitnik (2007)

Source: Survey questionnaire (2007)

ZAKLJUČCI – Conclusions

Na temelju provedenog istraživanja lovaca u Hrvatskoj kao socijalno-geografske skupine moguće je uopćiti sljedeće zaključne postavke o njihovim democijalnim karakteristikama:

1. s više od 50.000 aktivnih članova, lovci u Hrvatskoj predstavljaju brojnu i razmjerno utjecajnu socijalnu skupinu;
2. povezuje ih sličan način ponašanja u slobodno vrijeme, akcijski prostor (lovište) i prostorni učinci (izgradnja lovnogospodarskih i lovnotehničkih objekata), po čemu čine jasno izdvojenu i dobro definiranu socijalno-geografsku skupinu;
3. kretanje broja lovaca u Hrvatskoj od početka 1960-ih godina karakterizira izrazito kolebanje, pri čemu se izdvajaju tri temeljne etape: porast njihova broja do početka 1990-ih kada je registriran najveći broj lovaca u povijesti razvoja hrvatskog lovstva, osjetan pad broja lovaca u ratnom i poratnom razdoblju te njihov zamjetan porast od početka tekućeg desetljeća;
4. najveći broj lovaca 2001. godine registriran je u Istarskoj, a potom i Primorsko-goranskoj županiji, a

najmanji u Varaždinskoj, odnosno Dubrovačko-neretvanskoj županiji;

5. najveći lovno-geografski intenzitet karakterizira Međimursku, a najmanji Virovitičko-podravsku županiju, dok se najvećim lovno-demografskim intenzitetom ističe Ličko-senjska, a najmanjim, poslije Grada Zagreba, Varaždinska županija. Ličko-senjsku županiju karakterizira i najveći koeficijent iskorištenosti lovno-demografskog potencijala među hrvatskim županijama, trostruko veći od prosjeka Hrvatske;
6. glavni su nositelji lovne aktivnosti u Hrvatskoj muškarci u dobi između 45 i 65 godina, s težištem na dobnoj skupini 50-54 godine, s prosječnom starosti lovca od 49 godina, od kojih većina ima srednju stručnu spremu i u radnom su odnosu, a pretežno žive u ruralnim područjima;
7. najveći broj lovaca tom se aktivnošću počinje baviti tijekom 20-ih godina života, kao rezultat osobne potrebe za rekreacijom u prirodi, sudjeluje u više od polovice ukupnog broja lovova tijekom lovne sezo-

ne i ima podršku/razumijevanje obitelji za takav način provođenja slobodnog vremena.

Recentni porast broja pripadnika promatrane socijalne skupine u Hrvatskoj rezultat je povećanog interesa za lovnu aktivnost, kao jedan od sve popularnijih načina provođenja slobodnog vremena u uvjetima rastuće urbanizacije zemlje. S porastom broja lovaca u odgovarajućoj se mjeri povećava i uloga lova kao instrumenta održivog razvoja, kako unaprijeđenja gospodarstva, tako i zaštite okoliša, u smislu očuvanja biološke raznolikosti. To se posebno odnosi na ruralna i turistički naglašenije orijentirana područja Hrvatske, od kojih je u prvim lovstvo tradicionalno važno, pa i kao gospodarska grana,

dok u drugima kao selektivni oblik turizma pridonosi diverzifikaciji turističke ponude.

Jedan od temeljnih preduvjeta za sagledavanje mjesta i uloge lovstva u održivom razvoju Hrvatske i njezinih regionalnih sastavnica, nedvojbeno je i spoznaja demosocijalnih karakteristika lovaca, ponajprije lovno-geografskog i lovno-demografskog intenziteta na razini županija. Njihovo pobliže poznavanje, što je bila i intencija ovog rada, trebalo bi pridonijeti kompleksnijem socijalnom vrednovanju i planiranju lovne aktivnosti u zemlji, u skladu s načelom održivog razvoja geoprostora i pozitivnom praksom u razvijenijim državama Europske unije.

LITERATURA – References

- Bolton, M., 1997: Conservation and the use of wildlife resources Chapman & Hall, Chambridge.
- Anon., 2005: Zakon o lovstvu. Narodne novine broj 140.
- Anon., 2007a: Zakon o oružju. Narodne novine broj 63.
- Anon., 2007b: Census of the number of hunters in Europe. FACE, <http://www.face.eu>
- Birch, D. L., 197.: The job generation process, MIT, Chambridge.
- Duda, M. D., K., Young, 1996: Public opinion on hunting, fishing and endangered species Responsive management, Winter, 1–12.
- Grubešić, M., D., Raguž, 1993: Posljedice agresije na RH u lovnom gospodarstvu Glasnik za šumske pokuse, posebno izdanje 4, Zagreb, 147–154.
- Heberlein, T. A., G., Ericsson, K. U., Wollscheid, 2002: Correlates of hunting participation in Europe and North America. Zeitschrift für Jagdwissenschaft, 48, 320–326.
- Kelly, J., R., Warnick, 1999: Recreation trends and markets: the 21. century Champaign IL: Sagamore publishing.
- Nejašmić, I., 2008: Stanovništvo Hrvatske: demogeografske studije i analize. Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
- Nelson, R., 1989: The island within. San Francisco: North Point Press.
- Ortega, Y., J., Gasset, 1972 [1942]: Meditations on hunting. New York: Charles Scibner's Sons
- Pinet, J. M., 1995: The hunter in Europe. http://www.face.eu/Documents/Pinet_study_EN.pdf
- Ruppert, K., F., Schaffer, J., Maier, R., Paesler, 1981: Socijalna geografija. Školska knjiga, Zagreb.
- Stedman, R. C., T. A., Heberlein, 2001: Hunting and Rural Socialization. Rural Sociology. 66, 598–617.
- www.dzs.hr
- U.S. department of the interior, 1997: Fish and Wildlife Service and U.S. Department of Commerce, Bureau of the Census. 1997. National Surveys of Fishing, Hunting, and Wildlife-Associated Recreation. Fishing.

SUMMARY: Numbering 50,000, hunters in Croatia are a sizeable and proportionately influential social group. They are bound by similar modes of behaviour in their leisure time, a common space of activity (hunting grounds) and identical spatial impact (hunting management zones and the associated structures), wherein they constitute a clearly distinguished and defined socio-geographic group. From 2001 to 2007 we found slow but statistically significant growth of number of hunters ($r = 0,66$; $p < 0,05$).

Trends in the number of hunters in Croatia since the early 1960s have been characterised by significant fluctuations, with three basic and discernible stages: growth in their numbers up to the onset of the 1990s, when the largest number of hunters in the history of Croatian hunting was recorded (100,409 hunters); a drastic decline during the wartime and post-war periods (during the 1990s); and light growth since the beginning of the current decade. In recent years, the number of hunters in Croatia has been continually growing. During the 2001–2007 period alone, the number grew by 10,916, or 27.4 %, which is average annual growth of 1,819 hunters, or 4.6 % (Figure 1).

The highest correlation (Table 2) exists between ratio of hunters to general population and population density ($r = 0,93$; $p < 0,05$), respectively average number of citizens per

settlement ($r = 0,90$; $p < 0,05$). These results indicate that number of hunters in total population will be lower as population density is higher. In 2001 Ratio of hunters to general population was 1:117, but 2007 this ratio was 1:73. This ratio classifies Croatia in the middle on the European scale of portion of hunters in general population.

The spatial distribution of hunters results from the interference of several factors, from natural/geographic features, through population density, phase of socio-economic development, degree of urbanisation/ruralisation and functional orientation of physical space, to the status and role of hunting traditions in the regional system of values. As a result of the cumulative causality of these factors, the highest number of hunters in 2001 at the county level was registered in Istria (3,246), followed by Primorje-Gorski Kotar County (3,005), while the lowest numbers were recorded in Varaždin (703) and Dubrovnik-Neretva Counties (994).

From the geographic standpoint, fundamental significance is accorded to study of spatial differences in hunting intensity, both hunting-geographic (number of hunters per unit surface), and hunting-demographic intensity (number of hunters per 1,000 inhabitants). Comparative analysis at the county level shows the highest hunting-geographic intensity is characterised by Međimurje County, which records a spatial intensity 2.7 times higher than Croatia's average (185.3 hunters per 100 km² of territory in the County, in relation to 67.4 in Croatia), while the lowest is in Virovitica-Podravina County, which lags behind the national average in equal measure (25.8 hunters per 100 km² of territory in the County, in relation to 67.4 in Croatia). On the other hand, Lika-Senj County stands out with the highest hunting-demographic intensity, more than three times the Croatian average (27.9 hunters per 1,000 inhabitants in the County compared to 8.6 for Croatia as a whole). This county simultaneously records the highest coefficient of use of hunting-demographic potential among Croatia's counties, three times the country's average (34.3 effective per 1,000 potential hunters in the County, in comparison to 10.8 in Croatia as a whole), while the lowest coefficient of use of this potential, after the City of Zagreb (1.8 effective per 1,000 potential hunters), is Varaždin County (4.8 effective per 1,000 potential hunters).

The results of survey research conducted in December 2007, which encompassed 2,132 hunters from 44 hunting associations from almost all Croatian counties, indicate that the primary drivers of hunting activities in Croatia are men between the ages of 45 and 65, with emphasis on the 50–54 age group, and an average age of 49, of whom most have completed secondary school and are employed, and largely reside in rural areas. The highest number of hunters became involved in this activity while in their twenties, motivated by the personal need for outdoor recreation, and they account for over one half of the total number of hunts during the season and they enjoy the support/understanding of their families for this manner of using their leisure time.

The recent growth in the number of members of this social group in Croatia is a result of growing interest in hunting as an increasingly popular way to spend leisure time as the country undergoes increasing urbanisation. Growth in the number of hunters is accompanied by the correspondingly increased role of hunting as an instrument of sustainable development, both in terms of economic advancement and environmental protection, in the sense of preservation of biological diversity. This pertains in particular to Croatia's rural and more tourism-oriented regions, in which hunting has been traditionally and even economically important in the former, while in the latter it contributes as a selective form to diversification of the tourism product.

Knowledge of the socio-demographic characteristics of hunters, above all the hunting-geographic and hunting-demographic intensity at the county level, is one of the fundamental conditions for examining the place and role of hunting in sustainable development in Croatia and its subordinate regional components. Greater familiarity with these characteristics should contribute to the more complex evaluation and planning of hunting activities in the country in compliance with the principle of sustainable development of geographic space and with sound practices in the more developed member states of the European Union.

Key words: hunters, socio-geographic group, hunting-geographic intensity, hunting-demographic intensity, coefficient of use of hunting-demographic potential, demographic characteristics, social characteristics